

Олена Невмержицька,
д. пед. н., доцент,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ПІДРОСТАЮЧУ ОСОБИСТІТЬ

У статті розглядаються можливі шляхи подолання негативного впливу телебачення на особистість. Доведено, що лише узгоджена діяльність усіх виховних інституцій, спрямована насамперед на моральне виховання особистості, може дати позитивний результат у захисті неповнолітніх від шкідливої інформації.

Olena Nevmerzhytska

WAYS OF OVERCOMING NEGATIVE IMPACT OF TELEVISION ON THE YOUNG PERSON

The article examines possible approaches to overcome negative influence of television on individual. It proves that these are only coordinated activities of all educational institutions initially aimed at ethical education of an individual that can benefit the protection of youth from harmful information.

Вплив засобів масової інформації, зокрема телебачення, на виховання особистості є часто суперечливим і шкідливим. Однією з важливих проблем, на яку звертають увагу психологи й педагоги, – є пропагування телебаченням насилля, агресії, «культу сили». Зокрема, Л. Берковіц у монографії «Агресія: причини, наслідки і контроль» пише: багато експертів свідчать, що діти набувають агресивних нахилів, піддаючись постійному впливу насилля, що демонструється телебаченням [1, с. 239]. На думку ж Р. Харріса, насилля і бійки у ЗМІ не є єдиними винуватцями всіх злочинів, убивств і збочень, що трапляються усюди. Негативні соціальні умови безумовно, впливають на ріст насилля у суспільстві набагато сильніше, ніж телебачення. Також накладають свій відбиток негативні моделі стосунків у сім'ї чи серед однолітків [11, с. 305]. Але і Р. Харріс, і Л. Берковіц погоджуються, що вплив мас-медіа не є незначним, тим більше якщо враховувати, що медіааудиторія налічує декілька мільйонів осіб [1, с. 278].

Сучасні науковці виділяють низку проблем, що виникають унаслідок перегляду сцен насилля, зокрема:

- здатність телебачення навчати агресії [2; 3; 6; 12; 13];
- формування образу навколишньої дійсності як жорстокої та зняття заборон щодо агресивної поведінки, внаслідок чого у дітей та підлітків спостерігається «детабуйована» поведінка [9; 12];
- формування вельми дивних ідеалів чи взірців для наслідування (позитивний герой бойовика, на загал, стріляє чи вбиває учетверо більше, ніж негативний герой) [8];

Однак окремі науковці схильні вважати, що перегляд сцен насильства дозволяє людям вивільнити власну агресію. Ця гіпотеза отримала назву катарсису (очищення). Ще Аристотель у «Поетиці» звертав увагу на те, що перегляд трагедії дозволяє шляхом співпереживання і страху очиститися від подібних почуттів. Проте аналіз літератури [5; 6; 10] і отриманих нами даних засвідчує неможливість категорично стверджувати, що у всіх випадках гіпотеза катарсису має місце. Саме з цієї причини виникає необхідність захисту підростаючої особистості від негативного впливу телебачення.

Одним із шляхів подолання його негативних наслідків є використання телебачення з дидактичною метою. Слід, на нашу думку, використовувати його як доповнення до вже вивченого чи для випереджального навчання. Не виключено, що у той час, коли підлітки будуть переглядати освітню програму, вони будуть змушені пропустити ту, яка сумнівно впливає на них.

У позаурочний час – школа також має великі можливості в цьому аспекті. Зокрема, Е. Помиткін пропонує при можливості запроваджувати у школах відеокурс «духовного фільму». Він вважає, що протидіяти негативним наслідкам перегляду телепередач не можна, забороняючи їх, бо «...історія багато разів доводила, що кожна заборона викликає зворотну реакцію, контролювати яку виявляється ще складніше. Стирання будь-якого ідеалу лишає в душах порожнечу, а, як відомо, «святе місце порожнім не буває». Таким чином, найефективніший засіб допомоги дітям – надання можливості вибору позитивних загальнолюдських цінностей, ідеалів. У цьому випадку на базі навчального закладу доцільно сформувати відеотеку духовного фільму [7, с. 67–68].

Телебачення здебільшого інформує. Воно пропонує цінності, а сама дитина, залежно від життєвої позиції, має вирішити – переймати їх чи ні. Оскільки у підлітковому віці вона (позиція) часто ще не сформована, школа повинна залучати дітей до активності, діяльності, запропонувавши їм альтернативні способи проведення вільного часу. Дитина не буде довго дивитися телевизор, якщо весь її вільний час буде розписаний по хвиликах, а школа запропонує участь у різноманітних гуртках, секціях, групах за інтересами. Саме у такій діяльності підліток набуває умінь неформального спілкування, вчиться співпереживати,

допомагати іншим, оцінювати себе, порівнюючи з іншими, оцінювати інших згідно із засвоєними ним ціннісними орієнтаціями.

Зарубіжний досвід засвідчує реальні шляхи та можливості навчання дітей користуватися засобами масової інформації. Передусім, мова йде про медіаосвітні курси, особливо поширені у розвинених країнах світу (Велика Британія, Канада, Польща, Росія, США, крім штатів Канзас і Кентуккі, Франція тощо). Основна мета медіанавчання та медіавиховання – підготовка молоді до критичного, творчого і рефлексійного щоденного користування ЗМІ з навчальною чи розважальною метою. При цьому особистість, що творчо використовує мас-медіа, характеризується легкістю отримання нової інформації та відкидання старої, непотрібної; відбірністю до впливів медіа, критицизмом, незалежністю мислення й оцінювання, інтелектуальною допитливістю, терплячістю; легкістю виконання мислительних операцій над отриманим матеріалом; активністю, спрямованою на повідомлення власних оцінок, думок, гіпотез, конструктивну критику існуючих знань, джерел інформації та авторитетів [14, с. 80].

Не можемо оминати і той факт, що в Україні медіаосвіта також розвивається. У цьому напрямі працюють, зокрема, фахівці Львівського Інституту екології засобів масової інформації Львівського національного університету імені Івана Франка (Б. Потятиник, Н. Габор та ін.). Інститут має свій сайт в Інтернеті, де регулярно повідомляються новини, а також друкуються журнали «Медіа-екологія». Однак насторожує факт, що в умовах перевантаження учнів навчальною інформацією та інформацією зі ЗМІ, медіаосвітні курси також дають дітям надто багато інформації. Хоча вони містять у собі теоретичний та практичний компоненти, все ж дітям не даються чіткі орієнтири щодо оцінювання того чи іншого медіатексту (як, наприклад, оцінити вчинок героя, який врятував світ, проте на шляху до своєї перемоги здійснив вбивства понад сотні невинних людей?). Це наштовкує на думку, що медіаосвіта – лише один зі шляхів попередження та подолання негативних наслідків впливу ЗМІ, але не основний.

З цього приводу, в одному зі своїх інтерв'ю доречно висловився професор Й. Лось: «Замість того, щоб лікувати причину хвороби, речники медіаосвіти переадресовують свій вибір на «природу телебачення», яке, мовляв, все перетворює на шоу. Медіаосвіта нагадує боротьбу за нерозповсюдження ядерної зброї: ті, хто її створив й випробував на людях, найбільше нині наполягають на недопуску до цієї технології інших учасників світового розкладу сил. ... Без ясного християнського (в нашій цивілізації) погляду на світ, своє призначення, без імунітету проти очевидного й прихованого зла, без орієнтації на ідеали вищого гатунку в контексті усього суспільства, уся ця медіаосвіта перетвориться на чергове «латання дірок», у кінцевому підсумку – самообман. Сенсожиттєві орієнтири треба змінювати, а не тільки розвивати «критичне мислення», «громадянське виховання», «розуміння медіатекстів, вибірковість у перегляді тих чи інших програм» тощо» [4, с. 17].

Проте очевидно, що медіаосвіта молоді не повинна обмежуватися лише шкільними медіаосвітніми курсами. Її першооснова – сім'я, батьки мають обговорювати з дітьми переглянуті програми, допомагати їм у відборі матеріалу для перегляду, а при потребі переорієнтовувати їх на інші види діяльності. Для забезпечення психічного здоров'я важливим завданням батьків є сформувати у дітей правильне ставлення до інформації засобів масової комунікації. Це можна робити різними методами: проводячи бесіди з приводу побаченого, обговорюючи у сімейному колі щойно переглянуту програму, дискутуючи та просто висловлюючи власну думку. Важливо не залишати дитину наодинці з телевізором. Сімейний перегляд програм благотворніше впливає на особистість дитини. Адже батьки у цьому випадку можуть певним чином коригувати сприймання програми дітьми та вчити їх адекватно сприймати побачене.

Безперечно, що одним з обов'язків суспільства щодо підростаючого покоління є його захист від шкідливої інформації, турбота про те, щоб цінності телебачення відповідали його (суспільства) цілям. Для цього іноді необхідно вдаватися і до певних обмежень.

У різних країнах по-різному намагаються розв'язувати проблему запровадження суспільних заходів щодо попередження негативного впливу ЗМІ на підростаючу особистість. За кордоном бачать такі шляхи подолання негативного впливу телебачення: 1) створення спеціальних структур при президентів країни, яка здійснює контроль за змістовим наповненням ЗМІ (Литва); 2) створення Асоціації телевізійних каналів, які стежать за роботою свого та інших каналів (Литва, ПАР); 3) самообмеження телемовників (Англія); 4) громадський контроль (Австрія).

Водночас слід звернути увагу й на інший аспект проблеми. Навіть найкраща громадська рада разом із державними організаціями, асоціаціями тощо, не зможе багато зробити, якщо пересічний телеглядач не змінить думку про телебачення. Тому одним зі шляхів забезпечення моральності телебачення ми вбачаємо самообмеження, але не телеканалів, а самих телеглядачів. Якщо телеглядач визнає, що дивитися дешеві фільми, нудні шоу тощо – це марна трата часу, якщо у нього виникне бажання не просто розважитися, а дізнатися щось нове, то ситуація на телебаченні зміниться, адже виникне попит саме на таку високопробну продукцію. Тут є широке поле для діяльності школи, яка повинна навчити дитину мати свій погляд на різні речі. Коли говоримо про внутрішню самоцензуру, то торкаємося моральності людини. Мета і завдання виховання завжди мають соціальну природу і відповідають вимогам суспільства. Саме в цьому контексті слід

вести мову про моральну освіту громадян. Вона впливає з потреб суспільства, яке зобов'язане захистити своїх громадян від шкідливих впливів. Така освіта повинна починатися від народження людини і тривати усе життя. А одним із чинників справді морального виховання мають бути засоби масової інформації.

Саме тому сім'я, дошкільня, школа покликані формувати моральний імунітет дитини перед злом. Їх вплив є вирішальним завдяки інтенсивності, частотності, органічній вкоріненості у традицію, ранньому доступу до свідомості дитини, можливістю поєднання пізнання моралі з її дотриманням на практиці. Проте позитивні впливи усіх виховних інституцій на дитину можливі лише за умови їх орієнтації на єдину систему моральних вартостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берковиц Л. Агрессия : причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 448 с.
2. Гриценко А. «Страшне кіно», або телебачення та його вплив на психіку дитини / А. Гриценко // Директор школи. – 2003. – № 10. – березень. – С. 1 – 3.
3. Клименок В. Телевізор – не розвага, а небезпека! / В. Клименок // Дошкільне виховання. – 2002. – № 1. – С. 23.
4. Лильо Т. Йосип Лось : «Університет не може бути товариством із обмеженою відповідальністю» / Т. Лильо // День. – 2004. – № 95. – 4 червня. – С. 17.
5. Ліщук-Горчинська Т. Онтологія мистецтва / Т. Ліщук-Горчинська // Людина і мистецтво в гуманістичних вимірах: Матеріали людинознавчих філософських читань. – Вип. IV. – Львів : «Край», 1997. – С. 10 – 19.
6. Мазепа У. Про складність дорослішання в товаристві мас-медій / У. Мазепа // Медіа-атака : Матеріали міжнародної конференції «Медіа-освіта як частина громадянської освіти». – Львів : Західноукраїнський медіа-центр «Нова журналістика», 2002. – С. 19 – 20.
7. Помиткін Е. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти : [наук.-метод. посібник] / Е. Помиткін. – К. : ІЗМН, 1996. – 164 с.
8. Потятиник Б. Медіа : ключі до розуміння / Б. Потятиник. – Львів : ПАІС, 2004. – 312 с.
9. Романів М. Перемогти теледракона! / М. Романів // Директор школи. – 2003. – травень. – № 18. – С. 1 – 3.
10. Савчин М. Соціальна психологія / М. Савчин. – Дрогобич : Відродження, 2000. – 274 с.
11. Харрис Р. Психологія масових комунікацій / Р. Харрис. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 448 с.
12. Чорна Л. Психологічний вплив телебачення на дітей і дорослих / Л. Чорна // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 4. – С. 48 – 52.
13. Чорна Л. Чи дивитися дитині телевізор? / Л. Чорна // Дошкільне виховання. – 2003. – № 11. – С. 21 – 23.
14. Siemieniecka-Gogolin D. Media a tworczość / D. Siemieniecka-Gogolin // Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym / Pod redakcją S. Juszczyka. – Toruń, 2002. – S. 76 – 81.

Інна Ніколаску,

канд. пед. н.,

Черкаський обласний інститут

післядипломної освіти

педагогічних працівників

ВПЛИВ ТЕЛЕПРОГРАМ НА ФОРМУВАННЯ АНТИСОЦІАЛЬНИХ РИС УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність проблеми впливу телепрограм на формування антисоціальних рис учнівської молоді зумовлена зростанням дії інформаційного середовища на протиправну поведінку дитини, збільшенням проявів жорстокого та агресивного поводження серед юнацтва. Висвітлено основні результати анкетування серед учнів старших класів щодо означеного питання.

Inna Nikolaiesku

INFLUENCE OF TV PROGRAMMES ON THE DEVELOPMENT OF ANTISOCIAL FEATURES OF YOUTH

The article outlines the impact of television on the development of antisocial traits in teenagers' minds, which is caused by growing influence of information environment on the child's illegal conduct, increased ill and aggressive behaviour among high school students. The basic results of the survey of high school students on this issue are analyzed.

На тлі сучасних суспільних подій відбувається різка зміна у свідомості та поведінці учнівської молоді, яка характеризується нівелюванням й нищенням цілої системи усталених цінностей та зростанням низки негативних проявів у стосунках між однолітками. Сьогодні серед учнівської молоді вже не модно бути начитаним та високоосвіченим, взаємовічливим та толерантним. Нормою поведінки стає жорстокість, насилля і агресія, вживання спиртних напоїв чи наркотичних речовин, вчинення протиправних дій та різного роду злочинів. Основними причинами формування таких антисоціальних дій серед учнів є недостатній життєвий досвід, схильність до наслідування поведінки дорослих, не завжди позитивний вплив на дітей оточуючого середовища, намагання звільнитися від опіки з боку батьків, віра в безкарність, недостатній